

تورکيا: سەرزىمىنى دژايە تىه كان

سەردار عەزىز

تورکيا ئەو وولاتىيە كە ئەمرۆ لە ھەموو ساتىكى تر لە مېژوویدا بە قۇناغىكى ناسك وئالۇزدا تىئەپەرىت. لە ھەمانكاتدا ئەمرۆ تورکيا لە ھەموو ساتى زياتر پەيوەندى چارەنووسسازى بە بارودۆخى كوردوستانەو ھەيە بە تايبەت كوردوستانى باشور. تىگەپشتن لە تورکيا و ئاگاداربوون لە گورانكارى و مملانى ناوھەكەپەكانى ئەو وولاتەو رەنگدانەوھى لە پەيوەندىيە نيۆدەولە تىه كانا ئەركىكى ھەنووكەيە. مېدياى كوردى تا رادەپەك كەمتەرخەم بوو لە راقە كردن و رېپورتاژكردنى سىياسەت لەو وولاتەدا، ئېتر لەبەر ھەرھۆپەك بووبىت.

تورکيا سەر زەمىنى پىكدادانى دژەكانە لە چەندىن لايەنى جياجياوھ. ئەوھى گومانى تيا نى، ھەموو وولاتى لە دونىادا سەرزەمىنى مملانىكە، (لە زانستى سىياسىدا چەمكىك ھەيە پىي دەلېن كلىفچ، كە بە ماناى كۆمەل يان گرۆپى لە خەلك دى كە بەھۆپەك لە ھۆپەكان پىكەوھە گرېدراون و بەرژەوھەندىيەكى ھاوبەشيان ھەيە و بەشدارىكردنيان لە سىياسەت لەو روانگەھىو دەبىت، چىن، ئاين، شوپن، لە كۆمەلگای خۇمانا عەشیرەت، ئەمانە دەكرى وەك كلىفچ تەماشابكرىن)، بەلام ئەوھى تايبەتە بە تورکياوھ ئەوھە كە ھىزە جياجياكانى ئەو وولاتە دژ بە يەكن بە جۆرىك ھەولى سىرپەوھى يەكتر ئەدەن. ئەم ديارىدەھە زياتر تايبەتە بە كۆمەلگا رۆژەلاتىه كان، لە ناوبردى ئەوېتر دەبىتە ھۆى بوژانەوھى من. ئەم تىزە رەگى لە عەقلىتە جەنگەلدا ھەيە، كە بە كورتى كوشتنە لە پىناوى ژيانا. يەكيتى و پارتى بۆ مېژووېھەكى زۆر بەم عەقلىتە كارىان ئەكرد، بە ھىواين بۆ ھەتا ھەتايە بە سەرچووبىت. ئەم نووسىنە زياتر بۆ بەسەركردنەوھى ئەو ھىزانەھە بۆ زەمىن خۆشكردن بۆ قسەكردن لە سەر چارەنوسى سىياسى ئەو وولاتە لە داھاتودا.

تورکيا لە رووى جوگرافىيەوھ لە نيوان دوو كەلتوردايە، كەلتورى رۆژئاوا و كەلتورى رۆژھەلات. ئەمرۆ سەردەمىكە بە سەردەمى پىكدادانى ئەو دوو كەلتورە ناسراوھ. ھەرھەا ئەم دوو كەلتورە مېژووېھەكى درىژيان ھەيە لە پىكدادان. ئەم مملانىتيە تەنھا لە رووى جوگرافى و نيۆدەولە تىه وھ نى، بەلكو چەندىن رەھەندى سىياسى و كۆمەلایەتى و ئابوورى ھەيە. ئەوھى ئەمرۆ مملانىتي ئەو دوو ھىزە خۆى تيا لە قالب ئەدات ئىسلام و عەلمانىتە، كە شانۆى رووداوھەكانى شار و گوند و گەرەكەكانى نيۆ تورکيا خۆپەتى.

ئەو ھىزە ئىسلامىيە ئەمرۆ لە تورکيا حاكەم ھىزىكى سەپرە لە مېژووى تورکيادا. ئەو ھىزە لەلايەك سەر بە ئىسلامى سىياسى مۆدېرنە لەلايەكى ترەوھە بانگەشەھى گەشانەوھى ئىمپراتورىيەتى عوسمانى ئەكات. لە كاتىكا ئەگەر وھابىيەكانى سەئودىيە بنەماى ئىسلامى سىياسى مۆدېرن دابنرىن ئەوا ئەو ھىزە بە يارمەتى ئىنگلىزەكانى بۆ دژايە تىكردنى ئىمپراتورىيەتى عوسمانى ھاتە كايەوھ. لەلايەكى ترەوھە وەك زۆرەھى ھىزە ئىسلامىيەكانى تر بەرھەمى جەنگى ساردە. لە حەفتاكانى سەدەھى رابووردودا تورکيا وەك زۆرەھى وولاتانى تر كىشەھى ھىزە چەپ و ماركسىيەكانى ھەبوو. سوپا و دەولەت ئىسلاميان كرده ھىزىكى سىياسى بۆ بەرەرەكانى چەپە شىوئىيە سەر بە سۆڤىيەتەكان. ئەم كارە لە زۆر جىگای ترى وولاتانى سى روويدا.

لەگەل روخانى ديوارى بەرلىندا و نەمانى ترسى يەكيتى سۆڤىيەت زۆر لە چەپەكان چوئە رىزى ھىزە ئىسلامىيەكانەوھ، (جياوازيەكى زۆر كەم ھەيە لە نيوان ئىسلام و كۆمۆنىزمدا لە روانگەھى ئىپستۆلۆژياوھ، ھەردوولا دونيا داھەش ئەكەن بۆ دوو گرۆپى دژ بەپەك، گرۆپىكى چاك و يەكئ خراپ. ھەردوولا بروايان وايە كە مېژووى مرقۇپايەتى بەرەوھ ئەوھ ئەروات كە ئەوان بىنە حاكىمى گۆى زەوى، ھەردوولا بروايان وايە كوشتنى ئەوانى تر پىويستە بۆئەوھى ژيان باشتر بكرىت، ئەم دىدە ترسناكە بەم زوانە ئەگەر دەرفەتم ھەبىت لە روانگەھى بايوپۆلە تىكى مېشيل فۆكۆوھ خوئىندن ھوھى بۆ ئەكەم، ھەرھەا چەندىن ھىلى ھاوبەشى تر)، وھ ئىسلام بوو بە ھىزىكى ديار و مملانىكە لە پانتايى سىياسەتى تورکيادا. لىرەوھە عەلمانىيەكان و سوپا كەوتنە مملانى وھ بە ھىزىكى ترسناكيان لە قەلەم دا چونكە ئەم ھىزە دژ بە بەرژەوھەندى چىنى سەرباز و شارنشىنە دەولەمەندەكانە. ئەمرۆ لە تورکيا ئىسلامىيەكان بە ھىزىكى لادىي و

كۆنەپەرست و دژ بە مۆدېرنە لە قەلەم ئەدرين. ئەم نكلوليه رۆژ لە دواى رۆژ ئەم هيزه بههيز تر ئەكات. چونكه چيني زۆرى تورك يان ههژار يان وورده بۆرژوان كه داهايتيان به هيج جۆرى سهقامگير نيه و حكومهته يهك له دوا يهكه گهندهلهكان هيندهى تر نائوميد و دووره پهريزيان ئەكەن.

دژايهتیهکی تری سەیر لە نێوان ئیسلام و عەلمانیەتدا ئەوەیە زۆربەى زۆرى تورك ئەوانهش كه خویان به عەلمانى دائهنين موسلمانن بهلام ئیسلامى نين، بهلام له ههمانكاتدا دژايهتى هيزى ئیسلامى ئەكەن و داکۆكى له عەلمانیەت ئەكەن. كهچی ئەوهى له تورکیا بوونی نیه عەلمانیەتە. عەلمانیەت چ به مانا فەرهنسییهكەى و چ به مانا ئەمريكییهكەى نابیت هەرگیز ببیتە هۆى سەرکوتکردن و پیشیلکردنى مافی مرۆف و نکلویکردن و زیندان و ئازاردان. تورکیا عەلمانی نیه. عەلمانیەت تهنها جیاکردنهوهى دین نیه له دهولەت بهلگو جیاکردنهوهى ههموو جۆره موتلهفگهرايیهكه له دهسلات.

بهلام ئەوهى مایهى پیکهینه ئەم عەلمانیانە لەلایهکەوه شانازی به میژووی ئیمپراتۆریهتی عوسمانیهوه ئەكەن و ئامادهنين به هيج جۆرى لایهنه تاريك و خراپهکانى ببينن. کيشهى نکلویکردن و له جيونوسایدی ئەرمهنهكان بۆ نمونه، له ههمانكاتدا ئەمرۆ میراتگری ئەو هیزانه به کۆنه پەرست و پر مهترسى له قەلەم ئەدەن بۆ سەر بهرژهوهندی نهتهوهى تورکیا. تورکیا، وهك رۆژنامه و میدیا رۆژئاوايیهكان ههزئهكەن ناوی بنين، وولاتى ئافرهتى نيوهرروت و ئافرهتى داپۆشراوه. يان وولاتى دهريپكورتە و سهريپۆشه. ئیسلام و عەلمانیەت له تورکیا له پیکهوه ژيانیکى سهيران. يهکيک له کچهکانى عهبدولا گول که له زانکویه، چونکه به پيى ياسای تورکیا له زانکو ريگا به سهريپۆش نادريت، ئەو بۆئەوهى قژی له ئەوانى تر بشاريتهوه قژی دهستکرد ئەپۆشى.

ئەگەر دژايهتى چهپهكان بووبه هۆى له دايكبوونی ئیسلامى سياسى له تورکیا ئەوا گهندهلى زهمنيەى بۆخۆشکرد و برهوى پيدا. بهلام ئەمرۆ هيزه ئیسلاميهكان به ههمان شيوهى عەلمانیهكان گهندهلن. ئەو دياريديهى كه پيى دهلین يهشيل سهرمایه، يان سهرمایهى سهوز ئەمرۆ لهكەس شاراوه نيه. مهبهست له سهرمایهى سهوز ئەو پارديهيه كه له لایهين دهولەمهنده ئیسلاميهكانى وولاتانى كهنداوهوه بۆ پالپشتکردنى حيزبهكەى ئەردوغان هاتوته نيو وولاتهوه وه جۆريک له گهشانهوهى ناسهقامگیری دروستکردوه. لای ههنديک ليکوله رهوان ئەم بره پارديه كه به نزیکهى 5 بليون دۆلار دائه نريت وهك هيزيک له تورکیادا به کارديت، ههركه حيزبه ئیسلاميهكان له سهركار لابرين ئەوا خيرا ئەو پارە دهبريته دهروه وه له ئەنجامدا دهبيتە هۆى قهيران له بازار و ئابوورى وولاتدا. بهمهش وينايهک به خهلكى ئەدات كه گوايه ههركه ئیسلاميهكان له سهركار لابران ئەوا ئابوورى توشى قهيران دهبيت.

له لایهكى ترهوه ئەو بره سهروهت و سامانه خهياليهى كه كهسى ئەردوغان کۆيکردوهتهوه و بريکی زۆرى له ژير ناوی براکهيان ناووسکردوه.

لایهنيکی تری دژايهتى بيमानا له سياسهتى تورکیا بهکارهيتانى زمانى ئیسلاميانهيه. تورکهكان ئەمرۆ له ههموو ساتيکی تر زياتر ههميشه خەم و ناسۆرى خویان دهبرارهى ئازارى برا موسولمانهکانيان له وولاتانى تر دهترهبرن كهچی له ههمانكاتدا ههميشه قهتلوعامى منال و ژنى کوردئهكەن به ترسنۆکتريين ودرندهترین شيوه وهك ئەوهى کورد موسولمان نهبيت، له لایهكى ترهوه دهولەتى تورکی ههميشه له باوهشى دهولەتى ئیسرايیلی دايه.

لایهنيکی تری ئەم دژايهتیه خۆى له پهيوهندی تورکیاو يهکيتى ئەوروپادا ئەبينتیهوه. تورکیا له شهستهکانى سهدهى رابووردوهوه له ههولى ئەوهدايه ببیتە ئەندامى يهکيتى ئەوروپا كهچی به هيج جۆريک ناتوانيت ببیتە وولاتيکی ئەوروپى. نه دان به كهمايهتیهکانيا بنيت، نه ريز له جياوازيهکانيان بگريت، نه ريگا به ئازاديهكان بدات، نه گهشهى ئابوورى ديموکراسى بۆههومان والابکاتهوه، نه ئامادهيه ژمارهى سوپا توقينه رهكەى كهمکاتهوه. تورکیا ئەگەر ئەمرۆ له يهکيتى ئەوروپا دهنگى لهسەر بدریت ئەوا رهنگه بۆ يهکجاری له ئەندام بوون نائوميدبيت، به تايهت پاش هاتته سهركۆمى سارکۆزى له فەرهنسا. كهس له ئەوروپا تورکیا به ئەوروپى دانانیت كهچی تورکیا پۆز به سهركه لانی تری ناوچه کهدا ليئه دات كه گوايه ئەوروپيه. يهکيک لهو هۆکاره سهرهکیانهى دژايهتيکردنى تورکیا له لایهين گه لانی

ئەوروپاۋە ھەلۋىست و ژيارى توركە نىشتە جىيوۋەكانى ئەوروپاۋە. ئەم خەلكانە دابراۋ و دوورەپەرىز و پر لە رق و كىنەن، ھاۋىنى رابووردو لە سەردانما بۇ نەمسا ئەو ھەم بۇ دەرکەوت كە خەلكى ئەو وولاتە ھەمىشە بە چاۋى رق و گومان و ترسەۋە سەيرى تورك ئەكەن، توركەكانىش لە جۆرىك لە گىتۇدا ئەژىن.

پەيوەندى توركيا و ئەمريكا يەككى تر لە پەيوەندى پەر لە دژايەتەكانە. توركيا ۋەك وولاتىك كە حىزىكى ئىسلامى تيا حاكەم ھەمىشە لە كار و ھەلسوكەوتى لە جۆرىكان كە گوايە وولاتىكى سەربەخۇ و دژ بە ئەمريكەن. بانگەپشتكردى خالدا مشعل بۇ ئەنقەرە لە كاتىكدا ھەماس لە رىزى تىرۆرىستاندايە، پالپشتكردى حىزب اللە، ھەولدان بۇ پتەۋكردى پەيوەندى لەگەل ئىران و سوريا، دژايەتكردى جولەكە لە توركيا، رىگەنەدان بە بەكارھىنانى بنكەى سەربازى، نىك بوونەۋە لە روسيا. يەككى لە سىفەتى ئەو وولاتانەى كە لە پەيوەندى پتەۋدان لەگەل ئەمريكادا ئەۋەيە كە دەبىت تا رادەيەكى زۆر سىادەى خۇيان بخەنە دەست ئەمريكاۋە. ئەمريكا ھەمىشە ۋەك براگەۋرە لە پەيوەندىدايە. توركيا كە ئەمرو دەيەۋى سەربەخۇبىت، لە پەيوەندى لە گەل ئەمريكادا لە قەيراندا دەبىت. توركيا گلەي ئەۋەئەكات كە ئەمريكا خەرىكە دەيگورىتەۋە بە كورد، ئەمە نەك بانگەشەيە بۇ سەربەخۇبىۋون بەلكو تا رادەيەكى زۆر پارانەۋەيە.

دوۋەشى ئەم دژايەتە برىتتە لە ناشيوناليزمى توركى. ناشيوناليزمى توركى كە باس لە سەروەرى گەلى تورك ئەكات كە لە سەر جيونوسايدى گەلانى تر دروستبوۋە بە تايبەت كوردو ئەرمەن و يونانىەكان ۋە لە دۇخىكى رقاۋى و رەگەزپەرىستى و زىنەفۇبىادا ئەژى. توركياى ئەمرو وولاتى ئىسلامى توندروۋە، سوپاى توندروۋە، عەلمانى توندروۋە، ناشيوناليزم توندروۋە، بۇيە ئەو وولاتە لە قەراخى خلىسكانە بەرە پچران و شەرى ناوخۇ، ۋەك جەزائىر. لەلەيەكى ترەۋە يەككى لە خالەكانى ترى دژايەتى كە ئەگەرى ئەۋەى ھەيە بىتتە سەرچاۋەى پىكدادان، بەلام زۆر كەم دەكەۋىتە بەر باسوخواستى لىكۆلەرەۋان و مىدىا، شەرى نىۋان شىعە و سوننەيە بە تايبەت ئەگەر بىتو ئەو شەرە بەشەكانى ترى رۆژھەلاتى ناۋەرەست بگرىتەۋە. لە توركيا ژمارەيەكى زۆر لە شىعەى عەلەۋى ھەن كە بە خراب مامەلە دەكرىن. ئەمانە ھەموو دژايەتەن لە نىۋو كۆمەلگەى توركى توركيادا. من باسەم لە كورد و كىشەى كورد نەكرد چونكە ئەۋە پىۋىستى بە باسى جىايە.

ئايا توركيا چۆن لەگەل ئەم ھىزە دژانەدا مامەلەئەكات. دۇنيا دەگورىت لە كاتىكا توركيا ھىزىكى دژ بە گۆرانە. ئايا توركيا بۇ يەكجارى پىشت لە رۆژئاۋا ئەكات، ئايا توركيا دەبىتە وولاتىكى ئىسلامى توندروۋە، ئايا شەرى ناوخۇ دىتە ئاراۋە، ئايا دەبىتە وولاتىكى ئەۋرۋى.....!